Azərbaycan tarixən müxtəlif dinlərin, millətlərin və mədəniyyətlərin birgə yaşadığı məkan olub. Çoğrafi mövqeyi, İpək yolu üzərində yerləşməsi və fərqli sivilizasiyaların kəsişmə nöqtəsində olması ölkədə çoxmədəniyyətli və çoxkonfessiyalı cəmiyyətin formalaşmasına zəmin yaradıb. Bu tarixi reallıq Azərbaycanda dini və milli tolerantlığın təsadüfi deyil, dərin köklərə söykənən bir ictimai dəyər olduğunu göstərir.

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin dəstəyilə "Dini və milli tolerantlıq, millətlərarası münasibətlərin inkişaf etdirilməsi" istiqaməti üzrə layihə çərçivəsində hazırlanıb.

Gənc nəsil yalnız bilikli deyil, eyni zamanda sosial məsuliyyətli və tolerant düşüncəli olmalıdır

Tolerantlıq və multikulturalizm ənənələrinin qorunub saxlanılması və inkişaf etdirilməsi müasir Azərbaycanda yalnız tarixi irsə söykənən bir yanaşma deyil, eyni zamanda gələcəyə yönəlmiş strateji seçimdir. Çünki müasir dünyada sosial sabitlik, milli təhlükəsizlik və davamlı inkişaf birbaşa olaraq cəmiyyətdəki etnik və dini münasibətlərin sağlamlığı ilə bağlıdır. Azərbaycan bu reallığı nəzərə alaraq tolerantlıq modelini dövlət siyasətinin ayrılmaz hissəsinə çevirib.

Azərbaycan cəmiyyətində əsrlər boyu müsəlmanlar, xristianlar, yəhudilər və digər dini icmalar sülh və qarşılıqlı hörmət şəraitində yaşayıblar. İslam dininin ölkədə geniş yayılmasına baxmayaraq, digər dinlərin nümayəndələri heç vaxt təqibə məruz qalmayıb, onların ibadət yerləri qorunubdur. Bu fakt Azərbaycan xalqının dini dözümlülük ənənələrinin formalaşmasında mühüm rol oynayıb. Tarixi mənbələr göstərir ki, müxtəlif dövrlərdə Azərbaycanda kilsələr, sinaqoqlar və məscidlər yanaşı fəaliyyət göstərib, dini müxtəliflik cəmiyyətin ayrılmaz hissəsi olubdur.

Milli tolerantlıq da Azərbaycanın ictimai həyatında mühüm yer tutur. Ölkədə azərbaycanlılarla yanaşı ləzgilər, talışlar, avarlar, ruslar, ukraynalılar, yəhudilər, gürcülər, tatlar və digər etnik qruplar yaşayır. Bu xalqların hər biri öz dilini, mədəniyyətini və adət-ənənələrini qorumaqla yanaşı, vahid Azərbaycan cəmiyyətinin bərabərhüquqlu üzvü kimi fəaliyyət göstərir. Azərbaycan modeli milli müxtəlifliyi parçalanma faktoru deyil, sosial və mədəni zənginlik kimi qəbul edir.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasında dini və milli tolerantlıq dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri kimi müəyyən edilib. Konstitusiyada vicdan azadlığı, din azadlığı və bütün vətəndaşların qanun qarşısında bərabərliyi təsbit olunub. Dövlət dini icmalar arasında ayrı-seçkiliyə yol vermir və onların hüquqlarının qorunmasını təmin edir. Bu hüquqi baza millətlərarası münasibətlərin sağlam inkişafı üçün möhkəm əsas yaradır.

Azərbaycan dövləti dini icmalara yalnız hüquqi azadlıq verməklə kifayətlənmir, eyni zamanda onların fəaliyyətinə dəstək göstərir. Məscidlərin, kilsələrin və sinaqoqların bərpası və qorunması bu siyasətin bariz nümunəsidir. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda müsəlman olmayan dini abidələrin dövlət tərəfindən bərpa edilməsi beynəlxalq miqyasda tolerantlığın nadir nümunələrindən biri kimi qiymətləndirilir. Bu yanaşma dinlərarası münasibətlərdə etimad mühitinin formalaşmasına mühüm töhfə verir.

Multikulturalizm siyasəti Azərbaycanda milli və dini tolerantlığın ideoloji əsasını təşkil edir. Multikulturalizm müxtəlif mədəniyyətlərin bir-birini inkar etmədən, qarşılıqlı təsir və hörmət əsasında birgə mövcudluğunu nəzərdə tutur. Azərbaycanda bu anlayış süni şəkildə formalaşdırılmayıb, tarixi inkişaf prosesinin nəticəsi kimi meydana çıxıb. Dövlət bu tarixi irsi qoruyaraq onu müasir dövrün tələblərinə uyğun şəkildə inkişaf etdirməyə çalışır.

Azərbaycanda millətlərarası münasibətlərin inkişaf etdirilməsində hüquqi mexanizmlərlə yanaşı, institusional yanaşma da mühüm rol oynayır. Müxtəlif dövlət qurumları və ictimai strukturlar milli azlıqların problemlərinin öyrənilməsi, onların sosial və mədəni ehtiyaclarının qarşılanması istiqamətində fəaliyyət göstərir. Bu yanaşma azsaylı xalqların özlərini cəmiyyətin kənarında deyil, onun tamhüquqlu üzvü kimi hiss etməsinə şərait yaradır. Belə bir mühitdə etnik kimliklə vətəndaş kimliyi arasında ziddiyyət yaranmır, əksinə, bir-birini tamamlayan anlayışlara çevrilir.

Təhsil sahəsində də tolerantlıq dəyərlərinin təbliği xüsusi diqqət mərkəzindədir. Məktəblərdə və ali təhsil müəssisələrində multikulturalizm, tolerantlıq və milli-mənəvi dəyərlərlə bağlı mövzular tədris olunur. Bu, gənc nəslin müxtəlifliyə hörmətlə yanaşan, açıq fikirli və sosial məsuliyyətli vətəndaş kimi formalaşmasına xidmət edir. Təhsil vasitəsilə cəmiyyətə ötürülən tolerantlıq ideyaları uzunmüddətli sosial sabitliyin təminatına çevrilir.

Azərbaycanın beynəlxalq arenada tolerantlıq və multikulturalizm sahəsində təşəbbüsləri də diqqətəlayiqdir. Müxtəlif beynəlxalq forumlar, konfranslar və dialoq platformaları vasitəsilə ölkə dini və milli dözümlülük təcrübəsini dünyaya təqdim edir. Bu tədbirlər Azərbaycanı sivilizasiyalararası dialoqun mühüm mərkəzlərindən biri kimi tanıdır və ölkənin müsbət imicinin formalaşmasına töhfə verir.

Millətlərarası münasibətlərin inkişafında mədəniyyət və incəsənətin rolu da danılmazdır. Azərbaycanda keçirilən mədəni festivallar, milli azlıqların folklor və sənət nümunələrinin qorunması və təbliği xalqlar arasında qarşılıqlı anlaşmanı gücləndirir. Musiqi, rəqs və ədəbiyyat vasitəsilə müxtəlif mədəniyyətlərin təqdim olunması cəmiyyətdə empati və hörmət hisslərini artırır.

Media və informasiya məkanı da Azərbaycanda millətlərarası münasibətlərin inkişafında mühüm rol oynayır. Dövlət siyasəti çərçivəsində nifrət dilinin yayılmasının qarşısının alınması, milli və dini zəmində təxribatların neytrallaşdırılması prioritet hesab olunur. Media orqanlarının məsuliyyətli mövqeyi cəmiyyətdə yanlış stereotiplərin formalaşmasının qarşısını alır və tolerant düşüncənin möhkəmlənməsinə xidmət edir. Eyni zamanda, milli azlıqların mədəni həyatının mediada işıqlandırılması onların görünürlüyünü və sosial qəbulunu artırır.

Millətlərarası münasibətlərin inkişaf etdirilməsində regionların rolu da xüsusi diqqətə layiqdir. Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində yaşayan etnik qrupların mədəni irsinin qorunması, onların folklorunun, dilinin və adət-ənənələrinin yaşadılması yerli səviyyədə tolerantlıq mühitini gücləndirir. Regional mədəniyyət mərkəzləri, festivallar və ictimai tədbirlər xalqlar arasında qarşılıqlı tanınmanı dərinləşdirir və sosial inteqrasiyanı möhkəmləndirir.

Bütün bunlarla yanaşı, müasir dövrdə qloballaşmanın yaratdığı çağırışlar Azərbaycandan da yan keçmir. Regional münaqişələr, informasiya manipulyasiyaları və radikal ideologiyalar tolerantlıq mühitinə potensial təhlükə yarada bilər. Bu baxımdan mövcud tolerantlıq modelinin qorunması və gücləndirilməsi davamlı diqqət və məsuliyyət tələb edir. Dövlətlə yanaşı, cəmiyyətin hər bir üzvü bu dəyərlərin yaşadılmasında fəal mövqe tutmalıdır.

Gənclərin milli və dini tolerantlıq ruhunda yetişdirilməsi Azərbaycanın gələcək inkişaf strategiyasının əsas tərkib hissəsidir. Gənc nəsil yalnız bilikli deyil, eyni zamanda sosial məsuliyyətli və tolerant düşüncəli olmalıdır. Onların müxtəlif mədəniyyətlərlə təmasda olması, fərqli baxışlara açıq şəkildə yanaşması cəmiyyətin uzunmüddətli sabitliyini təmin edən əsas amillərdəndir. Bu baxımdan təhsil və gənclər siyasəti bir-birini tamamlayan istiqamətlər kimi çıxış edir.

Azərbaycan təcrübəsi göstərir ki, tolerantlıq süni şəkildə yaradılan model deyil, ardıcıl siyasət və ictimai konsensus nəticəsində formalaşan sosial reallıqdır. Bu reallıq cəmiyyətin bütün təbəqələrində qəbul edildikdə, o, dayanıqlı və davamlı olur. Azərbaycanda dini və milli müxtəlifliyin qarşıdurma deyil, harmoniyanın mənbəyinə çevrilməsi məhz bu yanaşmanın nəticəsidir.

Son olaraq qeyd edək ki, Azərbaycanda dini və milli tolerantlıq, millətlərarası münasibətlərin inkişaf etdirilməsi təsadüfi siyasət deyil, tarixi ənənələrə və təcrübəyə, hüquqi əsaslara və ictimai şüura söykənən, müasir idarəetmə yanaşmasının sintezindən yaranan unikal bir modeldir. Bu model cəmiyyətin sabitliyini, təhlükəsizliyini və davamlı inkişafını təmin edən, eyni zamanda regional və qlobal sülhə töhfə verən mühüm faktordur. Müxtəlifliyin qarşıdurma yox, birgəyaşayış və qarşılıqlı zənginləşmə mənbəyi kimi qəbul edilməsi Azərbaycanın həm daxili, həm də beynəlxalq səviyyədə güclü və nüfuzlu mövqeyə sahib olmasının başlıca səbəblərindən biridir.

Yunis İSRƏFİLOV